

УДК 339.924

ПУШКО Р. О.,

к.е.н.,

доцент кафедри фінансів, обліку та банківської справи
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Анотація. Стаття присвячена розгляду сучасних проблем розвитку страхування вітчизняного сільськогосподарського виробництва. Досліджуються шляхи оптимізації рівня державного управління ризиками у агропромисловому секторі, удосконалення страхування сільськогосподарської продукції, форм надання страхових послуг в аграрному підприємстві.

Ключові слова: страхування, страхові послуги, міжнародне страхування аграрного сектору, стратегія національного агрострахування.

Пушко Р.О., к.е.н., доцент кафедри фінансов, учета и банковского дела Луганского национального университета имени Тараса Шевченка.

**ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ СТРАХОВАНИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ
ГЛОБАЛИЗАЦИИ**

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению современных проблем развития страхования отечественного сельскохозяйственного производства. Исследуются пути оптимизации уровня государственного управления рисками в агропромышленном секторе, совершенствование страхования сельскохозяйственной продукции, форм предоставления страховых услуг в аграрном предпринимательстве.

Ключевые слова: страхование, страховые услуги, международное страхование аграрного сектора, стратегия национального агрострахования.

Pushko R. O., PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Banking of the Lugansk National University of the name Taras Shevchenko.

**PROBLEMS IN DEVELOPMENT OF UKRAINIAN AGRICULTURAL INSURANCE UNDER
GLOBALIZATION CONDITIONS**

Abstract. The article is devoted to the consideration of modern problems of development of insurance of domestic agricultural production. The ways of optimization of the state risk management in the agroindustrial sector, improvement of insurance of agricultural products, forms of provision of insurance services in agrarian business are explored.

Key words: insurance, insurance services, international insurance of agrarian sector, strategy of national agri-insurance.

Актуальність проблеми. Глобальні процеси, які останнім часом все більше охоплюють всі сфери людської діяльності, спонукають до зваженого пристосування до їх як позитивного, так і негативного впливу. Не залишається осторонь від цього і аграрна сфера, виробництво продукції якої передбачає пошук нових форм і методів страхового захисту та використання відповідного світового досвіду.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед наукових досліджень, присвячених розвитку страхування національного сільськогосподарського виробництва, необхідно відмітити публікації Б. Беккерман [11], О. Гудзь, Л. Гутко [2, 3], М. Картер [12], А. Криворучко, Г. Матвієнко [7, 8], Г. Роше [1], П. Саблук [10], А. Сарріс, Ф. Сміт [13, 14] та інші.

Метою статті є дослідження проблем розвитку страхування в аграрному секторі України та визначенні основних напрямів його оптимізації у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. В умовах глобалізації міжнародне та національне страхування піднімається на якісно новий рівень розвитку. Воно виступає як вагома фінансова ланка стабільного функціонування національної економіки та безпосередньо здійснює позитивний вплив на розвиток міжнародних економічних та фінансових відносин, сприяє формуванню глобального фінансового простору. В той же час, варто відмітити і іноваційну специфіку сучасного страхування окремих галузей економіки, зокрема сільськогосподарського виробництва. Тут на перший план виступає пріоритетна іноваційна спрямованість страхової діяльності, що нерозривно має бути пов'язана з реалізацією стратегії розвитку аграрної сфери певної країни. Йдеться про зростання обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, прийняття та реалізацію заходів, спрямованих на підняття інноваційно-технічного забезпечення вітчизняного аграрного сектору, пошук та використання джерел формування фінансових резервів, у тому числі страхових, спрямованих на відшкодування збитків від настання ризиків.

У світовій практиці страхування є основним механізмом захисту промислових підприємств від ризиків втрати майна й доходів, складовою частиною фінансової системи держави, що опосередковує рух валового внутрішнього продукту в формі фондів фінансових ресурсів. Проте цей рух пов'язаний лише з перерозподілом при відшкодуванні збитків і втрат. Крім того, за допомогою страхування здійснюється перерозподіл фінансових ресурсів між обмеженим колом учасників страхування, пов'язаних солідарною відповідальністю щодо відшкодування суми збитків. Тому чим більше коло учасників страхування, тим менші розміри перерозподілу фінансових ресурсів, оскільки меншими є розміри страхових внесків.

Що стосується міжнародного страхування в широкому значенні це система забезпечення уникнення ризиків у зовнішньоекономічних відносинах між державами світу. Економічний зміст міжнародного страхування, на нашу думку, проявляється у функціонуванні комплексної системи господарських зв'язків між національними економіками країн світової спільноти, головною метою якої є забезпечення для суб'єктів господарювання можливості уникнення або зниження ризиків, пов'язаних з розвитком міжнародної співпраці в різних сферах господарювання, на основі запровадження взаємопов'язаних страхових продуктів.

Слід відмітити, що страхування передбачає повернення мобілізованих до страхового фонду страхових платежів. Проте це положення справедливе, якщо страхування розглядати як постійний процес. За умов ринкової моделі економіки страхування є одним із найефективніших методів відшкодування втрат у результаті непередбачуваних обставин. Воно забезпечує безперервність, збалансованість і стабільність суспільного розвитку. Водночас саме страхування повинне постійно удосконалюватися у напрямку пошуку інноваційних форм його застосування. Це передбачає поліпшення показників розвитку страхових операцій, повне та своєчасне відшкодування витрат, використання тимчасово вільних коштів страхових фондів, поповнення за рахунок частини прибутку доходів бюджетів.

Страхування сільськогосподарських ризиків в Україні сьогодні є пріоритетним напрямом стабілізації та інноваційного розвитку сільського господарства. На жаль, страховий ринок в Україні потребує реформування. Останні декілька років він переживає етап бурхливого зростання, але пріоритети в своїй більшості зміщені у бік майнового страхування (страхування), а також співпраці з банками за системою страхування позичальників та їх майна. Сегмент страхування сільськогосподарських ризиків не є найцікавішим для українських страховиків. Це пов'язано не лише зі складністю методології та розробки страхових продуктів, але й більшою мірою із збитковістю цього виду страхування, непередбачуваністю ризиків. До основних джерел ризику в сільському господарстві слід відноситися такі: несприятливі погодні умови, сільськогосподарські шкідники, хвороби; ринкові фактори в країні і в світі, локальний й інтернаціональний попит і пропозиція; хвороби, крадіжка, порушення технологічного розвитку; хвороби, травмування, інвалідність, смерть; високі закупівельні ціни на сировину, тривалість операційного циклу, нестача доступу до кредитних ресурсів та високі процентні ставки, проблеми з грошовими потоками; систематичні структурні зміни в економіці, зміна законодавства та державного регулювання[8].

Відповідно до зазначених даних, сільськогосподарське виробництво переважно потерпає від таких природних явищ, як високі та низькі температури повітря, посухи, заморозки, відлиги, льодова кірка, сильні дощі, грози, смерчі, шквали, град, що дозволяє при страхуванні від аграрних ризиків обмежитися переліком найбільш повторюваних і небезпечних явищ. Такий підхід до страхування сільського господарства дозволяє, по-перше, раціонально використовувати потенціал страхових компаній. По-друге, орієнтує сільськогосподарські підприємства на використання інноваційних видів страхового захисту в аграрному бізнесі.

Звичайно, спектр негативних факторів, що впливають на сільськогосподарське виробництво нашої країни, не обмежується лише тими, що зазначені вище. До них також можна додати фактори фінансового, адміністративного, демографічного, екологічного характеру. Серед негативних факторів зазначених напрямів вагомим місцем посідають: а) гострий дефіцит фінансових ресурсів та сировини; нееквівалентний міжгалузевий обмін; б) наявне монополічне становище заготівельників; в) високий рівень цін на матеріально-технічні засоби, особливо іноземного виробництва; г) недостатнє забезпечення кредитними коштами господарств; ґ) різке скорочення працездатного сільського населення; д) висока збитковість та як результат – неплатоспроможність багатьох господарств; е) погіршення якості сільськогосподарських угідь через порушення умов землекористування та брак права власності на землю та неможливість операцій іпотеки земель сільськогосподарського призначення[1, с. 21].

Основна особливість сільського господарства, яка підвищує рівень ризику, – довгий період виробництва. Рішення щодо виробництва приймаються за рік, а то й більше до моменту реалізації. За цей час ринкова ситуація в державі може значно змінитися в несприятливий для підприємства бік. Порівняно з галузями промисловості, які мають також великий період виробництва, наприклад, суднобудування, сільськогосподарські підприємства знаходяться в більш несприятливих умовах, оскільки на всю продукцію не укладаються контракти до початку її виробництва, у той час як на продукцію суднобудування даються замовлення до початку виробництва й підписуються контракти. Для зниження ризику, викликаного даною особливістю сільського господарства, існує нагальна необхідність в широкому використанні такого інноваційного інструменту ринкової економіки, як ф'ючерсні угоди[4, с. 70].

Сповільнений розвиток страхування в аграрній сфері України пояснюється передусім відсутністю повноцінного законодавчого забезпечення, недоліками в організації та координації співпраці головних учасників ринку страхових послуг в аграрному секторі. Запозичення інноваційного зарубіжного досвіду здійснення страхування в аграрній сфері може вважатися одним із способів вирішення існуючих проблем.

Однак, використовуючи вказаний підхід, слід мати на увазі, що інноваційний досвід інших країн, перенесений до цілком іншого геополітичного, цивілізаційного, політичного й економічного середовища, може призвести до негативних наслідків, посиливши існуючі диспропорції аграрного сегмента ринку страхових послуг. Це пояснюється тим, що будь-яке запозичення інноваційного зарубіжного досвіду починає взаємодіяти з уже існуючим устроєм країни в певній сфері, а відтак найкращим та найоптимальнішим наслідком такої взаємодії слід вважати історичний синтез, тобто коли інноваційне запозичення поєднується з вітчизняним досвідом, доповнюючи його.

При цьому існує брак фінансових коштів у аграріїв, та і на рівні урядових асигнувань не завжди є відповідні можливості для забезпечення підтримки страхування аграрного виробництва. За таких обставин однією з основних проблем розв'язання завдання формування належних фінансових ресурсів для страхування аграрних ризиків у нашій країні шляхом поєднання можливостей уряду та структур страхового бізнесу, як національного, так і зацікавлених іноземних партнерів з державного та приватного сектору, міжнародних організацій[3, с. 45].

Враховуючи достатньо складну економічну, політичну, фінансову ситуацію, яка склалася останнім часом у нашій державі, варто зазначити і її негативний вплив на стабільність функціонування системи страхового захисту вітчизняного сільського господарства, яка в умовах глобалізації має більш широкі можливості щодо використання переваг інноваційного світового досвіду, допомоги міжнародних організацій. При цьому вадою є те, що різного рівня фахівці у сфері страхування аграрного сектору нашої країни не мають належних фахових знань для формування системи міжнародного страхування сільського господарства. Суттєвою перешкодою інноваційного розвитку міжнародного страхування аграрної галузі України є також існування низки бюрократичних вимог щодо виділення, розподілу коштів для субсидування фермерських господарств з метою запобігання, уникнення ризиків, зменшення та відшкодування збитків у сільськогосподарському виробництві.

Чинники, які впливають на розвиток страхової діяльності в Україні, доцільно поділити на дві групи. До першої групи варто віднести такі, що характеризують попит населення на страхові послуги: низька платоспроможність потенційних покупців страхових продуктів, недовіра до страховиків, недостатня інформованість про розвиток страхового ринку й наявні страхові продукти. Друга група об'єднує ті, що стосуються діяльності страхових компаній. У ній доцільно виокремити внутрішні та зовнішні чинники. Існування внутрішніх залежить винятково від політики й менеджменту страхових компаній, зовнішні є наслідком недостатньої ефективності державного регулювання страхової діяльності.

Незважаючи на те, що в умовах ринку, який супроводжується різноманітними ризиками, зростає значення страхування як важливого засобу захисту майнових інтересів сільськогосподарських товаровиробників, в Україні ринок страхування залишається нерозвинутим. В Україні страхування від різноманітних сільськогосподарських ризиків здійснюють окремі страхові компанії, а також об'єднання страховиків – пули. На ринку класичного страхування сільськогосподарських ризиків свою присутність декларують близько 50 страховиків, реальні договори страхування укладаються в найкращому випадку десятками провідними страховиками. Послуги страховиків нерівномірно представлені. Наприклад, у центральних областях України страховий ринок має достатнє наповнення, а в західних він є ще недостатньо розвинутим, що знижує конкуренцію між страховими компаніями, а отже, і якість їх послуг.

Найбільшими проблемами сучасного стану інноваційного розвитку страхування сільськогосподарської продукції є: 1) недосконалість законодавства, що регулює діяльність із страхування сільськогосподарської продукції; 2) невизначені та не повністю реалізовані завдання держави щодо управління ризиками в аграрному секторі через механізми державної підтримки страхування сільськогосподарської продукції; 3) низький обсяг пропозиції страхових послуг, які відповідають потребам сільгоспвиробників; 4) недостатність інформації, необхідної для обчислення та управління ризиками, а також відсутність доступного й ефективного ринку перестрахування ризиків виробництва сільськогосподарської продукції, що обумовлює високі тарифи страхування; 5) недостатній рівень стандартизації страхових продуктів, наявність яких дозволяє забезпечити додаткові можливості для захисту прав сільгоспвиробників, які мають невисокий рівень обізнаності у страхуванні; 6) низький рівень поінформованості сільгоспвиробників про страхування сільськогосподарської продукції. Страхування сприймається сільгоспвиробниками як вимушений засіб для отримання банківського кредиту та/або державної дотації, що зумовлює їхній низький попит на страхування; 7) наявність взаємної недовіри у страховиків, які не мають достатньої інформації для розрахунку тарифів та у виробників сільськогосподарської продукції, які не мають упевненості в отриманні страхового відшкодування; 8) висока вірогідність необхідності надання прямої державної допомоги сільгоспвиробникам у випадку настання для них надзвичайних подій [10, с. 98].

Вирішення зазначених проблем інноваційного розвитку вітчизняного сільського господарства та його страхового захисту нагально потребує суттєвого удосконалення нормативно-правової бази їх функціонування. За умов розширення міжнародних зв'язків України в аграрній сфері важливим, на наш погляд, є питання вивчення та використання в нашій практиці інноваційного ведення сільського господарства положень законодавчих актів країн світу, міжнародних організацій, які регламентують страхову діяльність у цій сфері. Йдеться, насамперед, про запобігання, зменшення системних ризиків, застосування новітніх страхових продуктів, методів розширення кола партнерів по страховому бізнесу, проведення відповідних експертиз, оперативне поповнення інформаційної бази, прозоре та цілеспрямоване фінансування страхових програм, формування дієвої системи захисту аграрних підприємств, що користуються страховими послугами.

Варто відзначити, що у вітчизняному законодавстві, безумовно, є документи, які спрямовані на підтримку національного сільського господарства та інноваційний розвиток його страхового захисту в сучасних умовах. До них, у першу чергу, можна віднести Закон України «Про державну підтримку сільського господарства в Україні», а також положення Програми діяльності Кабінету Міністрів України «Український прорив: для людей, а не політиків» та Указу Президента України № 890/2007 «Про деякі заходи щодо розвитку ринку зерна». У цих документах окреслено цілу низку заходів щодо вдосконалення страхування сільськогосподарських ризиків: розроблення та прийняття національної програми розвитку страхування сільськогосподарських ризиків; функціонування державного агентства з управління сільськогосподарськими ризиками для забезпечення розроблення та удосконалення механізму страхування відповідних ризиків; страхування сільськогосподарських ризиків як обов'язкової умови при наданні відповідних видів державної фінансової підтримки сільськогосподарським виробникам; створення за участю держави фонду страхування сільськогосподарських ризиків; визначення страхування сільськогосподарських ризиків одним із видів добровільного страхування; установлення додаткових вимог до страховиків, що здійснюватимуть страхування сільськогосподарських ризиків, страхові премії (внески) за якими сплачуються із залученням бюджетних коштів[5].

У контексті формування інноваційної системи страхового захисту сільського господарства України варто відзначити його міжнародну складову, можливості посилення якої набувають реальної ваги з огляду, передусім, на членство нашої держави у СОТ, та реалізацію секторальних положень Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС. Саме розширення та інтенсифікація міжнародного співробітництва України у сфері страхового бізнесу, використання потенціалу світового ринку страхових послуг має сприяти формуванню системи міжнародного страхового захисту вітчизняних аграрних підприємств. Звичайно, це можливо за умови подолання у нашій країні труднощів економічного, фінансового характеру, реформування законодавчої бази страхування сільського господарства.

Важливою і вкрай необхідною з врахуванням міжнародних умов і національних інтересів України є розробка концептуальних положень і стратегії інноваційного розвитку міжнародного страхового захисту сільськогосподарських підприємств України, зокрема, з обґрунтуванням фінансової взаємодії держави, представників іноземного капіталу, приватних страхових компаній. При цьому останні можуть стати важливим інструментом проведення реформ, оскільки страховики знають сильні та слабкі сторони клієнтів і мають певний досвід ринкових перетворень[11, с. 381].

Щодо формування нормативно-правових засад інноваційної системи міжнародного страхування сільського господарства України, то тут доречно в національній стратегії розвитку цього сектору економіки зробити наголос на імплементацію міжнародних правил, принципів, що використовуються країнами світової спільноти, узагальнені в документах міжнародних організацій у частині профілю аграрного страхування та втілення яких у практику страхування сільського господарства дає позитивні результати. Тут, на нашу думку, перш за все, на довготривалій основі інноваційного стратегічного розвитку вітчизняного сільського господарства та його страхового захисту мають бути використані наступні принципи міжнародного страхування аграрної галузі. По-перше, це дотримання міжнародних стандартів щодо тарифів страхування ризиків у сільському господарстві. По-друге, формування державних програм фінансування страхового захисту фермерських господарств. По-третє, чітка регламентація виконання умов взаємодії страховиків та страхувальників. По-четверте, формування системи підготовки висококваліфікованих спеціалістів страхового бізнесу, при обов'язковій умові набуття ними широкого діапазону застосування міжнародних страхових послуг. По-п'яте, постійне запровадження світових інноваційних страхових продуктів у сільському господарстві України.

З метою забезпечення сприятливого середовища для розвитку інноваційної системи страхування сільськогосподарських ризиків, необхідно вдосконалити чинне законодавчо-регуляторне поле. Агрострахування є унікальним порівняно з іншими видами страхування. Тому існує необхідність в ухваленні спеціального закону про страхування сільськогосподарських ризиків, а також внесенні змін та доповнень до низки законів, пов'язаних з різними компонентами системи агрострахування, включаючи державну програму здешевлення страхових премій у сфері агрострахування. Мета цих змін – забезпечити чітке визначення повноважень; інтеграцію страхування сільськогосподарських ризиків в систему Державної аграрної політики; відповідність вимогам відповідних міжнародних торгових угод програм страхування, які підтримуються державою; спрощення для сільгосптоваровиробників участі в субсидованих програмах страхування; прозорість актуальних розрахунків та оцінки ризиків, збиранні даних та управлінні ними, конфіденційність інформації споживачів та захист прав споживачів; визначення на законодавчому рівні правової основи для функціонування Агентства з управління сільськогосподарськими ризиками як структури, у якій реалізовані принципи партнерства між державним і приватним секторами.

Торкаючись історичних періодів розвитку цього процесу в нашій державі, можна виділити три його етапи. Перший етап обов'язкового страхування врожаю мав місце при тоталітарному режимі, де всі операції здійснювались через систему державного страхування. Другий етап припадає на перші роки незалежності України. У цей період обов'язковим страхуванням врожаю були охоплені лише державні сільськогосподарські підприємства. Третій етап цього процесу починається з прийняттям Постанови №1000 у 2002 р., яка передбачає введення обов'язкового страхування врожаю для підприємств усіх форм власності[9].

Важливою особливістю міжнародного страхового захисту сільськогосподарських підприємств є те, що партнери по страховій співпраці, враховуючи її обов'язковість, вже не взаємодіють у напрямі розширення пакету страхових продуктів для кожного клієнта. Однак треба відмітити і те, що обов'язкове страхування має й низку недоліків: вимагає значних бюджетних коштів; суперечить ідеї вільного підприємництва; фінансує збиток господарству ризикових регіонів за рахунок господарств, які працюють у зоні невисокого ризику; примусове страхування в умовах відсутності державного фінансування перетворюється у своєрідний додатковий податок на сільгоспвиробників.

Висновки. Враховуючи вплив світового господарства в сучасних умовах особливо потребує істотного удосконалення механізм страхування аграрного сектору нашої країни. Проблеми формування й реалізації вітчизняного страхового механізму полягають в наступному. У якості головної проблеми можна виділити жорстку регламентацію діяльності ліцензованих страхових компаній, що при обов'язковому сільськогосподарському страхуванні зобов'язані охопити ним всі підприємства галузі, незважаючи на їх рентабельність. При цьому у зв'язку з браком страхових ресурсів, у тому числі і через важкий фінансовий стан країни, інфляцію, нестабільність курсу національної валюти виникають труднощі як по лінії формування страхових фондів, так і в напрямі відшкодування збитків при настанні страхових подій. Як гострі проблеми, що притаманні вітчизняному страховому бізнесу в сільському господарстві, треба відмітити ще недостатню фахову підготовку працівників страхових компаній, відсутність належної інформації про потенціал та стан, обґрунтовані перспективи розвитку підприємств аграрної галузі.

Література

1. Гарі Роше Сучасні технології страхування ризиків в аграрному секторі економіки, передумови та шляхи їх впровадження в Україні [Текст] / Роше Г. // Фінансовий ринок України. – 2009. - № 9. – С. 21-26.
2. Гудзь О.С. Страхування агроризиків та напрямі розвитку агрострахування в Україні / О.С. Гудзь // Економіка АПК. – 2006. - № 8. – С. 72-76.
3. Гутко Л. Проблеми розвитку національного страхового ринку в Україні / Л. Гутко. – М.: Фінанси України. – 2010. - № 11. – С. 45-75.
4. Джуччі Р. Значення ринку страхування для економічного розвитку України : аналіз та рекомендації для економічної політики / Джуччі Р., Хекне Ф. // Страхова справа. – 2004. – № 7. – С. 70–75.
5. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України». – №1877-IV від 24.06.2004. [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1877-15>
6. Криворучко А.В. Розвиток страхового ринку в сільському господарстві / А.В. Криворучко // Економіка АПК. – 2009. - № 6. – С. 66-70.
7. Матвієнко Г.А. Організація підтримки розвитку приватного аграрного страхування в Україні на основі досвіду розвинених країн [Електронний ресурс] / Г.А. Матвієнко – Режим доступу: http://www.library.dgtu.donetsk.ua/fem/vip33-2/33-2_25.pdf.
8. Портал про страхування сільськогосподарських ризиків. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.agroinsurance.com
9. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності [Електронний ресурс] : постанова Каб. Міністрів України від 11 лип. 2002 р. № 1000]. – Режим доступу : <http://www.minagro.kiev.ua>
10. Саблук П.Т. Розробка аграрної (аграрно-продовольчої) доктрини України / П.Т. Саблук, В.В. Юрчишин // Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (випуск 5)/ За ред. П.Т. Саблука та ін. – К.: IAE, 2002. – 625 с.
11. Bekkerman A. The SURE program and incentives for crop insurance participation: a theoretical and empirical analysis / Bekkerman A., Smith V.H., Watts M.J. // Agricultural finance review. – 2012. – Vol. 72, № 3. – P. 381-401.
12. Carter M. Inducing Innovations: Risk Instruments for Solving the Conundrum of Rural Finance / Carter M.: Working paper. – Department of Agricultural and Applied Economics, University of Wisconsin. – 2008. – 132 p.
13. Sarris A. Rome, Italy: FAO Food and Agriculture Organization Commodity and Trade Policy / Sarris A., Krfakis P., Christiaensen L. – Producer Demand and Welfare Benefits of Rainfall Insurance in Tanzania. Working paper. – 2006. – 126 p.
14. Smith V.H. Premium Payments: Why Crop Insurance Costs Too Much / Smith V.H. Working paper. Search Google Scholar. – Washington DC: American Enterprise Institute. – 2011. – P. 54-78.